

DOJMLJIVE I NEOSVOJIVE KALNIČKE UTVRDE

U ovome sada već temeljnom opisu hrvatskih utvrda nekako smo nehotice gotovo preskočili ruševine utvrde Knežinec, smještene u istoimenom selu 8 km jugoistočno od Varaždina. Tu je sačuvana samo cilindrična kula pokraj crkve. Vjeruje se da je crkva poslije nadograđena, a da su tri preostale kule potpuno srušene. Prema predaji tu je u 13. st. zatočen Andrija II., prethodnik na hrvatsko-ugarskom prijestolju često spominjanog Bele IV., nakon što ga je svladao brat Emerik. Ako je to točno, tada bi Knežinec bio istovjetan utvrdi Kene koja se u tom razdoblju često spominje.

No to je područje blizu granice današnje Varaždinske i Koprivničko-križevačke županije koje su se u prošlosti međusobno dosta prepletale. Inače sadašnja Koprivničko-križevačka županija samo je neznatan dio nekad goleme Županije križevačke, koja je obuhvaćala i dio središnje Slavonije. Na tom je području bilo zaista mnogo utvrda. Štoviše njihov se broj s turskom opasnošću značajno povećavao jer je to bilo granično područje. Te su utvrde bile položene u polukrugu koji je spajao Sveti Križ pokraj Ivanić Grada i Koprivnicu te od današnjeg Bjelovara do Đurđevca. Od tih je brojnih utvrda sačuvano samo nekoliko najvećih i najpoznatijih.

Svakako je najstarija utvrda cijelog područja, a ujedno jedan od najstarijih feudalnih zankova sjeverne Hrvatske, Veliki Kalnik. Smještena je na strmoj stijeni zvanoj Vuklenec, koja je kao odlomljena od dvaju susjednih vrhunaca, a nalazi se podno najvišeg brda Kalničkoga gorja Vranilovca (643 m) koji ponekad nazivaju i Velikim Kalnikom. Kalničko je gorje inače planinski lanac smješten sjeveroistočno od Medvednice, a vododjelnica je dravskog i savskog porječja. Pokraj strme stijene s utvr-

IMPRESSIVE AND UNCONQUERABLE KALNIK FORTRESSES

There are two fortresses on the relatively low Kalnik mountain : Veliki Kalnik and Mali Kalnik. As they are perched on inaccessible rocks, they used to be practically unconquerable. In fact, Veliki Kalnik succeeded in saving a Croato-Hungarian king during a large-scale Tatar incursion. Both fortresses have over time changed many owners. However, they were most frequently owned by kings who gave them away as presents. Legends about small landed gentry - plum growers - are also related to Kalnik fortresses. Both fortresses were abandoned in the 18th century after Turks ceased to be a threat to the region. Landed nobility moved to newly built castles, such as the one in Gornja Rijeka near Mali Kalnik. During visit to the region, it was established that the present day condition of Veliki Kalnik is quite satisfactory, that the fortress is well maintained, and that it abounds in artifacts of significant interest to visitors. This is not the case with Mali Kalnik the ruins of which are now barely noticeable. A beautiful castle in Gornja Rijeka is presently unoccupied although attempts have recently been made to convert it into a hotel.

dom prolazio je stari rimski put koji je spajao mjesta Glogovnicu i Varaždinske Toplice. Stoga se vjeruje da je strma klisura služila u obrambene svrhe još u prapovijesti.

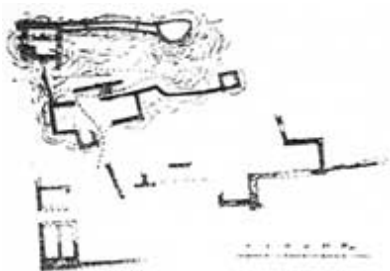
U Veliki Kalnik nije se moglo ući kolima već samo pješke, a s njegova se istaknutog položaja uspješno kontrolirala cesta kojom se prelazila Kalnička gora. Ta srednjovjekovna utvrda sasvim sigurno nije nastala odjed-

nom. Ivan Kukuljević Sakcinski, koji ju je mnogo proučavao, ustvrdio je da je gornji dio znatno stariji, a donji, koji je urušeniji, mlađi. Čak je vjerovao da gornji dijelovi potječu iz rimskih vremena. I on je poput mnogih drugih držao da je ta utvrda izgrađena u vrijeme narodnih vladara, ali istraživanja to nisu potvrdila. Gotovo je sigurno da je neka utvrda na istom mjestu i prije postojala, baš

Pogled na ostatke Velikog Kalnika

kao što je sasvim sigurno da je cijeli Kalnički kraj prastara plemićka općina poput one u Turopolju. Ali pronađeni ostaci potječu iz znatno kasnijeg vremena, a samo je gornji dio ruševina pripadao srednjovjekovnoj fortifikacijskoj građevini. Sve ostalo je znatno mlađe i potječe iz vremena kada se utvrdu pokušavalo pretvoriti u dvorac. Taj stari dio utvrde bio je vrlo malen, iako su u njemu u više navrata boravili kraljevi i kraljice.

Tlocrt ostataka utvrde Veliki Kalnik

Prvi se put Veliki Kalnik spominje u ispravi kralja Bele IV. iz 1243. gdje se navodi kao važno uporište u borbi protiv tatarske najezde. Izričito se kaže da ga je "*castrum nostrum Kemlek*" branio od Tatara. To bi trebalo značiti da je utvrda znatno starija i da je uvijek bila kraljeva svojina, a

da su njome u kraljevo ime upravljali banovi ili župani. Inače se Kalnik u službenim spisima naziva svakojako: Kalnik, Kemnuk, Kemnek, Kemluk i sl. U ispravi iz 1264. spominju se "*comes de Kemnuk*" i "*iobagiones castr*". To bi zaista značilo da su u utvrdu smješteni kraljevi vojnici s jedinom obvezom da brane nju i posjed.

No bilo kad da je izgrađen, znatno prije ili tek za obranu od Tatara, Veliki je Kalnik sjedište feudalnog posjeda i upravne župe Veliki Kalnik. Nakon smrti Bele IV. promijenio je mnoge vlasnike. Kralj Stjepan poklonio je 1270. posjed i utvrdu slavonskom banu Rolandu, a poslije gospodarom postaje plemić Gardun. Početkom 14. st. u vlasništvu je zagrebačkog biskupa Augustina Kažotića, poslije proglašenog blaženim, a početkom 15. st. opet u vlasništvu kralja Žigmunda Luksemburškog. Tada je neko vrijeme utvrdom i posjedom upravljala njegova supruga Barbara Celjska. Potom je Veliki Kalnik dobio zagrebački biskup Alben, a neko je vrijeme u vlasništvu biskupije i nakon njegove smrti. Poslije Žigmund otima Veliki Kalnik

biskupiji i prepušta ga bosanskom kralju Tvrtku Kotromaniću, ali ga ovaj vjerojatno nije nikada preuzeo. Novi hrvatsko-ugarski kralj Albert Habsburški poklonio je 1438. Veliki Kalnik srpskom despotu Vuku Brankoviću. Nakon njegove smrti naslijedila ga je njegova kći Katarina koja je bila udana za Ulrika Celjskog, a nakon suprugove smrti i izumiranja Celjskih, Velikom Kalnikom gospodari Ivan Vitovac. Poslije mu je gospodar kralj Matija Korvin, koji ga je najprije poklonio (skupa s Malim Kalnikom) svom pristaši vojvodi Vladislavu Kosači, najstarijem sinu Stjepana Kosače, a poslije ga iznajmio Ladislavu od Egervara. Nakon očeve smrti Veliki je Kalnik naslijedio Ivan (Ivaniš) Korvin.

Burna se povijest raznovrsnih gospodara utvrde nastavila u istom stilu. Od kraja 15. st. vlasništvo je obitelji Alapić sve do početka 17. st. kada se kao vlasnici spominju braća Toma i Petar Erdödy. Potom je vlasnik Franjo Orehoczy (Orehovečki) čiji je potomak Vladislav Orehovečki sredinom 17. st. vjerojatno ispod utvrde podigao noviji, ali danas slabo sačuvani dio. U to se vrijeme utvrda Veliki Kalnik zbog svoje nepristupačnosti polako napušta te počinje propadati, a kasniji vlasnici (Draškovići, Szeky, Zakmadi, Patačići, Sermagi, Fodrovczy, Ožegovići) upravljaju posjedom iz drugih sjedišta.

Najviši je dio utvrde mali poligon izgrađen na uskoj stijeni koju su, kako je utvrdio Szabo, graditelji premostili drvenim gredama. No zidovi su gotovo potpuno nestali. Gotovo je sigurno u blizini bila i kapelica, a u predaji je još sačuvano sjećanje da je kapelica bila posvećena sv. Katarini. Taj najviši dio povezan je uskim hodnikom s glavnom zgradom. Hodnik je možda nekad bio veza i s višim katovima kojih danas više nema. No sasvim je sigurno da je ta zgrada, zapravo četvrtasta kula, bila glavni smještajni prostor. Izuzetno je čvrsto građena što je i danas sasvim uočljivi

Ostaci stambenog dijela Velikog Kalnika

vo. Uglovi su učvršćeni tesanim kamenim blokovima, kojih ima i na nekim drugim građevinama u utvrdi, a inače se među utvrdama u cijeloj Hrvatskoj pronalaze još jedini na Medvedgradu. Prizemlje je podijeljeno na dvije prostorije, u jednom je dijelu prve prostorije postavljena kamena stijena, a druga je služila za stanovanje. Drveni su podovi prvog kata bili dijelom uglavljeni u rupe, a dijelom položeni na konzole. U kutu je stubište s gotskim dovratnikom. Prozori su u prizemlju vrlo mali, a prema gore se proširuju. Zgrada ima i kamenih ojačanja. Po tim bi se detaljima moglo zaključiti da je utvrda građena upravo pred tatarsku provalu. Kukuljević je prema sličnosti gradnje tvrdio da su vlasnici Okića bili i vlasnici Kalnika, ali se danas na sačuvanim ostacima te njegove tvrđnje nikako ne mogu provjeriti.

Očito je da su svi preostali dijelovi utvrde srušeni ostaci kasnije izgrađenog dvorca koji se posve raspao, ali je bio mnogo prostraniji od osnovnog dijela utvrde. Szabo se poziva na jednu stariju litografiju, koju inače nije prenio, gdje se vidi zid daleko pred utvrdom i tragovi iskopanog jarka.

Najslavniji dani ove utvrde bili su u samom početku, ili barem u vrijeme prvih nesumnjivih pismenih tragova o njezinu postojanju. U Velikom je Kalniku u svom bijegu pred Tatarima boravio Bela IV. Sasvim je sigurno da su tada Tatarima opsjedali Veliki Kalnik i da ga nisu uspjeli zauzeti. To je uostalom taj hrvatsko-ugarski kralj i sam pismeno potvrdio. Na posebnom natpisu uz utvrdu sada izričito stoji da su ispred utvrde Hrvati potukli Tatara i tako spriječili njihov prodor na zapad. No čini se vjerojatnijim da su se iznervirani Tatarima povukli i da su tako kralj i branitelji bili spašeni.

Uz boravak Bele IV. u Velikom Kalniku još i sad postoji živa legenda koju je u pjesmu pretočio August Šenoa. To je legenda o plemićima –

Četvrtasta kula i strmi uski prilaz

šljivarima. Po njoj su se Tatarima utaborili u polju pred utvrdom i pokušavali branitelje, koje je predvodio junački knez Filip Bebek, glađu prisiliti na predaju. Ili kako je to lijepo sročio Šenoa: "Tad, jao, nestalo hrane / I sam Bela / Osta bez jela". No seljaci su potajno svake noći pod zidine utvrde dopremali velike grane sa zrelim šljivama. To je branitelji-

ma povratilo snagu, a šljive su od gladi spasile i kralja. Zauzvrat je Bela IV. svim seljacima oko Kalnika dodijelio titulu plemića. Ta je legenda vrlo živa, ali ima i mnogo povijesnih podataka koje joj ne protuslove. Činjenica je da su posebne povlastice Kalničanima potvrđivali mnogi kraljevi i banovi. Ime je možda posprdnno, vjerojatno su im ga nadjenuli

Ostaci ulazne građevine

Unutrašnjost četvrtaste kule

obližnji zavidni Križevčani, ali su i sami sebe tako nazivali jer su bili seoski plemići ili plemići s jednog selišta, tzv. jednoselišni plemići. Najviše ih ima u okolici Malog Kalnika gdje su u posljednje vrijeme njihovi potomci utemeljili i posebnu udruhu.

Iako je legenda izmišljena, stanovnici kalničkog kraja zaista su sredinom 13. st. dobili plemićke povlastice. Većina je bila siromašna i živjela vrlo skromno. Uspjeli su izbjegnuti proces feudalizacije, koji je u Hrvatskoj počeo u 11. st., i ljubomorno su čuvali sve svoje povlastice kao stanovnici plemenitih sela. Iako potvrda o plemstvu Bele IV. nije sačuvana ni u originalu ni u prijepisu, nekoliko se puta spominje u potvrđnicama koje su Kalničani tražili i dobivali od brojnih banova i kraljeva. Obujmom (39 stranica) i značajem posebno se ističe potvrđnica kralja Ferdinanda III. Habsburškog, koja je napisana 1646. i čuva se u Državnom arhivu u Zagrebu. Najstariju je poznatu potvrdu kalničkim plemenitašima izdao 1352. ban Stjepan Lacković u Zagrebu. Kralj Žigmund je čak tri puta potvrđivao to neobično plemstvo krajem 14. i početkom 15. st., a isto toliko puta u drugoj polovici 15.

stoljeća i kralj Matija Korvin. Potvrđivali su je Vladislav II. Jagelović (1492.), Ludovik II. Jagelović (1526.), Matija II. Habsburgovac (1612.) itd. Tim su povlasticama kalnički plemenitaši, smješteni na području od naselja Kalnik na istoku do Visokog (prema legendi iz tog su sela nosili grane sa šljivama) na zapadu i Zaistovca na jugu, a radi se o dvadeset plemenitih sela te nekoliko naselja na sjevernim obroncima Kalničke gore, bili oslobođeni svih feudalnih daća (tlake, devetine, zalaznine i crkvene desetine). To im je pružalo znatno veću sigurnost nego što su je imali obični kmetovi.

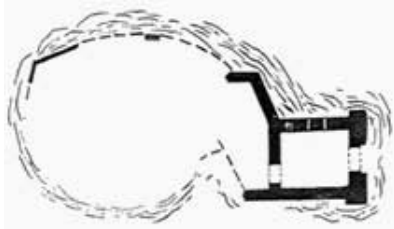
Najviši i najstariji dio utvrde

Valja reći da se ispod Velikog Kalnika razvilo naselje koje se u srednjem vijeku zvalo Brezovica, a danas je to Kalnik koji ima nešto više od 500 stanovnika i odnedavno je sjedište istoimene općine. Naselje je poznato po crkvi Sv. Brcka iz 14. st., s lijepim kasnogotičkim freskama i kamenim oltarom te crkvenim zvonikom.

Mali Kalnik (Kys Kemlek) često je dijelio sudbinu svog većeg i starijeg "brata". Smješten je 6 km zapadnije, blizu granice s Varaždinskom županijom kojoj je u prošlosti ponekad i pripadao. Nalazi se na hrptu strme i teško pristupačne klisure iznad sela Deklešinec, upravo na njezinu najneprohodnijem dijelu. To je inače bila, kako tvrdi Szabo, prilično mala utvrda, nepravilna polukružna oblika s jakom četverostranom kulom. Utvrda je građena na dva kata. U donjem su se dijelu nalazili uski gotički prozori, a u gornjem široki s gotičkim prozorskim križem. Čini se da su se gornje prostorije mogle grijati. No što se obrambenih značajki tiče, utvrda je ponajprije branio njezin izuzetan smještaj.

Mali Kalnik je kao vlastelinstvo tijekom povijesti promijenio mnoge vlasnike. Najčešće su to bili vlasnici susjednoga Velikog Kalnika, no ponekad bi igra sudbine ili hir nekog vladara i nekoga drugog velikaša razdvojila zajedničku povijest tih dviju utvrda. Kao prvi vlasnik spominje se već 1240. plemić Maladurić koji se, navodno, za tatarske provale pobunio protiv kralja Bele IV. Zauzvrat mu je kralj, nakon što su Tataari napustili Hrvatsku, oduzeo Mali Kalnik i dao ga vlasnicima Velikog Kalnika – braći Filipu i Detriku Bebeku. Nekoliko godina poslije spominju se vlasnici braća Abraham i Nikola, sinovi župana od Moravča, što je 1250. posebnom ispravom potvrdio i Bela IV. Još su prije ista braća dobila i vlastelinstvo Rakovec. Kada su u došli u posjed Malog Kalnika i koliko su dugo njime upravljali ne može se pouzdano ustanoviti.

No Mali je Kalnik nastavio mijenjati vlasnike. Početkom 14. st. vlasnik mu je bio već spominjani zagrebački biskup Augustin Kažotić, vlasnik Velikog Kalnika, a poslije se kao vlasnici spominju plemići Toma Kurač i Petar Mevladov.

Tlocrt ostataka Malog Kalnika

No iako je vlastelinstvo Mali Kalnik postojalo gotovo cijelo jedno stoljeće, Mali je Kalnik izgrađen mnogo godina poslije. Utvrda se prvi put spominje 1334. kada s njom vlada plemić Grgur, a sredinom 14. st. vlasnik je posjeda i utvrde hrvatsko-slavonsko-dalmatinski ban Nikola Szecky.

Na prijelazu iz 14. u 15. st. vlasnik je Malog i Velikog Kalnika kralj Žigmund Luksemburški, a 1481. dobio ih je herceg Vladislav Kosača. Poslije mu kralj Matija Korvin oduzima Veliki Kalnik, a u vlasništvu ostavlja Mali Kalnik. Kosače su njime upravljali sve do nestanka te obitelji 1534., kada posjed ponovno prelazi pod upravu kraljevskog *fiska*. U sljedećih je nekoliko desetljeća Mali Kalnik promijenio mnoštvo vlasnika sve dok ga, skupa s posjedom u Gornjoj Rijeci, nije najprije uzeo u zakup, a poslije (1591.) i kupio Franjo Orehovečki, koji je tako uspio sjediniti oba posjeda. Obitelj Orehovečki je obje utvrde držala sve do sredine 17. st., kada su započeli graditi dvorac u Gornjoj Rijeci, a Mali Kalnik napustili zbog neudobnosti i dotrajalosti.

Valja reći da je i uz Mali Kalnik vezana jedna legenda, koja je možda čak i poznatija od one o granama sa šljivama, a također ima potvrde i u nekim povijesnim činjenicama. Priča se da je Barbara Celjska, žena kralja Žigmunda Luksemburškog, često boravila i u Velikom i u Malom Kal-

niku. Njezin je suprug ratovao širom Europe pokušavajući se izboriti za krunu Svetoga Rimskog Carstva. U međuvremenu je njegova usamljena supruga, s kojom se oženio nakon što mu je njezin otac u bitci kod Nikopolja 1396. spasio glavu (o vjenčanju smo pisali kada smo opisivali utvrdu u Krapini), pronašla utjehu s ljubavnikom Sigismundom Neuhäuselom, zapovjednikom utvrda Veliki i Mali Kalnik. Kada je Žigmund saznao za nevjeru svoje supruge, njezina je ljubavnika dao ubiti, a suprugu je zatvorio u zamak Melnik u Češkoj, gdje je poslije nekog vremena i umrla. To je zapravo legenda o "Crnoj kraljici", zloj ženi u crnini, koja je i na-

jednom dvorcu u Češkoj. Je li bila zatočena zbog nevjere, ili zbog nezasićenosti i pohlepe nje i njezina oca za brojnim posjedima (čemu su povjesničari skloniji), možda ipak nije i najvažnije. Treba samo primijetiti kako se drugdje slične legende, s mnogo manje povijesnih potvrda, uspješno iskorištavaju u promidžbene i turističke svrhe. Neke bi turistički prodornije sredine iz legende o Crnoj kraljici napravile pravi posao. A danas u Gornjoj Rijeci, najbližem naselju na lokalnoj prometnici, jedva da vas znaju i uputiti gdje se Mali Kalnik uopće nalazi.

Inače je dvorac u Gornjoj Rijeci u koji se preselila uprava vlastelinstva

Pogled na stijenu i ostatke Malog Kalnika

kon gotovo sedam stoljeća živo ukorijenjena u narodnoj predaji toga kraja. Čak se po toj kraljici Mali Kalnik naziva i "Pusta Barbara". Navodno je nekad ispod utvrde, iako to nije u izravnoj vezi, postojala i kapelica posvećena sv. Barbari, a ta je kapelica u međuvremenu potpuno srušena. Što bi bilo točno u toj neobičnoj priči? Barbara Celjska zaista je postojala i zaista je bila kraljica. I povijesni izvori se slažu da je bila okrutna i beskrupulozna. Zaista nije bitno je li pritom kroz noć jahala sva u crnini i na crnom konju. Također je točno da je bila zatočena i da je umrla u

Mali Kalnik, kao što smo rekli, sagradila obitelj Orehoczy (Orehovečki) u 17. st. U posjedu su te obitelji dvorac i imanje bili do 1730. kada ženidbenim vezama dolaze najprije u vlasništvo grofova Keglević, potom grofova Chamare, da bi od 1818. pripadali grofovskoj obitelji Erdödy. U posjed Sidonije Erdödy udane Rubido dolazi nakon smrti njezina muža 1858., kada se povukla u osamu i u dvorcu živjela do smrti. Ona je bila najslavniji vlasnik i stanovnik dvorca. Obilježila je hrvatsku povijest kao vatrena pobornica hrvatskoga narodnog preporoda. Bila je prva

Ostaci najvišeg dijela utvrde Mali Kalnik

Strma stijena na kojoj se nalazi Mali Kalnik

hrvatska operna pjevačica i pjevala je ulogu Ljubice u prvoj hrvatskoj operi *Ljubav i zloba* Vatroslava Lisinskog. Prva je na koncertu u Zagrebu 1835. otpjevala slavnu budnicu *Još Hrvatska nij' propala* Ferde Livadića. Na svečanom zastoru Hrvatskoga narodnog kazališta slikara Vlahu Bukovca, Sidonija Erdödy Rubido nalazi se s ostalim slavnim ilircima u društvu Ivana Kukuljevića Sakcinskog.

Dvorac je najprije bio jednokatna pravokutna kurija koja je dograđena

i pretvorena u katni trokrilni kaštel s četiri ugaone kule. Poslije su dvije kule srušene i bočne strane produžene. U obnovi potkraj 19. stoljeća glavno je istočno pročelje dobilo historicističke znakove, dijelom su preoblikovani prozori, a uključena je i oker boja.

Nakon slavne Sidonije posjed je naslijedio njezin sin Radoslav Rubido,

Dvorac u Gornjoj Rijeci

a on je Gornju Rijeku prodao 1898. svom zetu Sigismundu Micewskom. Potom se dvorac opet prodaje i ima više suvlasnika. Imanje je od 1907. do 1912. rasparcelizirano i prodano seljacima. Vlasnici su dvorca braća Grünwald-Gorjan, a oni ga uoči Drugoga svjetskog rata prodaju trgovcu iz Gornje Rijeka Antunu Turku. U Drugom svjetskom ratu dvorac je bio logor za Židove, a onda za djecu s Kozare. Nakon rata sve do 1964. u njemu je bila smještena osnovna škola, a poslije je dugo vremena bio napušten i prazan.

U blizini Gornje Rijeka nalazi se jedna utvrda, zapravo potpuna ruševina, no njezini se ostaci u posljednje vrijeme počinju istraživati. To je utvrda Čanjevo, smještena na vrhu jednog brda u blizini. Čanjevo je inače utvrda i mali posjed koji je krajem 13. st. pripadao Križevačkoj župi. U 14. st. u posjedu je plemića Jakoba, a od 1459. do 1517. utvrdom upravlja Đuro Špiranec i njegova udovica. Potom je do 1600. u vlasništvu obitelji Prašoci (Prashoczy). Posjed je bio predmet spora od 1677. do 1689. između Franje Jelačića i Franje Ivanovića, a Jelačić je uspio dokazati pravo nasljedstva. Od 1745.

vlasnici su malodobna djeca Sigismunda Skerlecza kojima je Hrvatski sabor dodijelio skrbnika Miju Husinca. U 1848. (kada je ukinuto kmetstvo) vlasnici su Čanjeva Karlo Pastory (24 selišta) i Eduard Zdenčaj (30 selišta). Zabilježeno je da je 1905. vlastelinstvo Čanjevo bilo u vlasništvu obitelji Mozes i Nikole Weissa. No sudeći po neznatnim ostacima utvrda je davno napuštena kao mjesto stanovanja.

Nedavno smo obišli dvije poznate kalničke utvrde. Odmah se mora reći da je pogled na Veliki Kalnik zaista nešto najveličanstvenije što smo dosad doživjeli obilazeći naše utvrde. Ponajprije se to odnosi na zaista vrto-glavo strmu liticu na kojoj je smješten. Uopće ne čudi što su Tataři svojedobno odustali i od namjere da ga pokušaju osvojiti. Potom se to odnosi na promišljenu zaštitu zatečenih ostataka neznatnim betonskim intervencijama i s mnogo dodatka koji služe zaštititi posjetitelja. Dojam pojačava i činjenica što se do podnožja utvrde dolazi relativno dobrom asfaltnom cestom pa posjetitelji, kojih vikendom zaista ima mnogo, mogu stići do ispod utvrde i vlastitim kolima. Na raspolaganju im je i šetnja prelijepom i netaknutom okolinom. Dakako da je najviše planinara koji Veliki Kalnik i Kalničko gorje rado i često posjećuju.

No ono što posebno veseli jest planinarski dom u blizini koji je tridesetih godina prošlog stoljeća izgradio poznati arhitekt Stjepan Planić, a čak je sudjelovao i u njegovoj obnovi nakon Drugoga svjetskog rata u kojemu je stradao od požara. Dom se izuzetno dobro uklopio u okoliš i

Ostaci utvrde Čanjevo

doimlje se kao da je s njim potpuno srastao. Ali još je važnije da je stalno otvoren i da ima mnogo posjetitelja koji, sudeći po automobilskim registracijama, dolaze iz svih krajeva Hrvatske. Tijekom obilaska uočili smo da se Veliki Kalnik i obnavlja. Investitor je općina Kalnik, a radovi se obavljaju pod nadzorom Uprave za zaštitu kulturne baštine Konzervatorskog odjela u Zagrebu.

No zato je Mali Kalnik sasvim druga priča. Smješten je na zaista nepriступačnoj stijeni i treba mnogo probijanja kroz gustu vegetaciju da bi se do njegovih ostataka uopće došlo. Ali gusta vegetacija (zato je ruševine utvrda bolje obilaziti zimi) i uporna i dosadna kiša nisu nam omogućili da pronađemo sve dijelove bivše utvrde. To jest pronašli smo jedva zamjetne ostatke nekadašnje građevine, ali relativno dobro sačuvanu kulu koju Szabo, ali i pisci poslije njega spo-

minju, nismo uspjeli pronaći. Možda jednostavno nismo imali sreće, a možda su kao i drugdje, kameni ostaci odneseni u upotrijebljeni kao građevni materijal. Ovako kako to sada izgleda, ili kako smo barem mi vidjeli, zaista ni posjetitelju s najviše mašte ne može mnogo pokazati.

Dvorac u Gornjoj Rijeci bio se počeo preuređivati u hotel, ali su radovi već dugo prekinuti. Navodno ga je na dugogodišnju koncesiju dobio jedan poznati ugostitelj koji je već uredio sličan dvorac u Hrvatskom zagorju. Je li razlog zastoja ili oduštavanja od obnove u neriješenim imovinsko-pravnim odnosima, ili se radi o nečem drugom, nismo uspjeli otkriti. Na Čanjevo se nismo ni pokušavali popeti, ali zato prilažemo sliku koju nam je ljubazno ustupio mr. sc. Krešimir Regan.

Branko Nadilo